

Skupna izjava glede odprtega dostopa za raziskovalce v okviru Načrta S

[Načrt S](#) poziva k objavi vseh znanstvenih publikacij na podlagi rezultatov raziskav, ki jih financirajo nacionalne in evropske raziskovalne agencije in organi financiranja, v ustreznih [odprto dostopnih](#) revijah oziroma na ustreznih odprto dostopnih platformah od 1. januarja 2020 dalje. Pobudnika tega načrta, ki ga bo implementirala koalicija S, sta bila odposlanec Evropske komisije za odprti dostop in Science Europe. Koalicija trenutno vključuje [11 nacionalnih financerjev](#) in ima podporo Evropske komisije ter Evropskega raziskovalnega sveta. Načrt S sestoji iz [10 principov](#), ki naj bi jih uveljavili člani koalicije. Mi, predstavniki evropskih raziskovalcev na začetku kariere in že uveljavljenih raziskovalcev, pozdravljamo koalicijo S, da je naredila ta pogumen in ambiciozen korak k odprtemu dostopu, ter ponujamo svojo podporo in komentarje k implementaciji Načrta S.

(1) Strinjamo se, da bi morali avtorji za svoje publikacije ohraniti **avtorske pravice** brez omejitev ter da bi morale vse publikacije biti objavljene pod odprto licenco. Pravice do objave se pod nobenim pogojem ne bi smele biti prenesti na založnike. Spodbujamo raziskovalne organizacije (RO) in raziskovalne financerje (RF), naj raziskovalcem za publikacije priporočijo uporabo licenc [Creative Commons](#), po možnosti Priznanje avtorstva CC–BY. Spodbujamo tudi založnike, naj raziskovalce prenehajo pozivati k prenosu avtorskih pravic.

(2) Strinjamo se, da bi kakršnekoli **pristojbine za objavo** v odprtem dostopu morali poravnati RO ali RF in ne posamezni raziskovalci. Raziskovalci ne bi v nobenem primeru smeli biti primorani v plačevanje za objavo svojih raziskav. Spodbujamo RO in RF, naj za objave v odprtem dostopu namenijo standardna sredstva na pogodbenega raziskovalca na leto ali na financirani projekt. Prav tako pozivamo založnike, naj bodo glede pristojbin za objavo bolj transparentni in naj razkrijejo celoten stroškovni razrez pristojbin, ki jih zaračunavajo za objave v odprtem dostopu.

(3) Strinjamo se, da bi na pristojbine za objavo v odprtem dostopu morala biti uvedena finančna **kapica**, da se zmanjša nepotrebno visoka poraba javnih sredstev za dostop do raziskav. Opažamo, da Načrt S ne predvideva specifične kapice, nejasno pa je tudi, kakšne posledice bi kapica imela na akademski raziskovalni ekosistem. Potrebna je realistična kapica, ki raziskovalcem niti ne bo pretirano omejevala možnosti objavljanja niti ne bo dovoljevala čezmernih pristojbin za objavo, kljub temu pa bo zagotavljala visoko kakovost procesiranja objav ter prehod založnikov na odprti dostop. Spodbujamo RO in RF, naj zastavijo in spremljajo razumno in standardno kapico na pristojbine za objavo v odprtem dostopu, ki bo temeljila na realističnem in transparentnem modelu pristojbin za objavo.

(4) Strinjamo se, da naj bo odprti dostop **takojšen** in da naj na publikacije ne bi bilo nobenih obdobj embarga. Opozarjamo na pomanjkanje jasnega sklicevanja na vlogo »zelenega« objavljanja in na odnos med zelenim in »zlatim« objavljanjem v Načrtu S. Razumemo, da se v Načrtu S zelena pot nanaša na samoarhiviranje končne različice publikacij brez obdobja embarga, pri čemer avtor ohrani avtorske pravice pod odprto licenco. Verjamemo, da je takšna zelena pot izvedljiva in trajnostna alternativa na pristojbinah temelječi zlati poti ter da lahko igra ključno vlogo pri prehodu na odprti dostop. Spodbujamo RO in RF, naj se ne osredotočajo zgolj na zlato pot, temveč naj privzamejo načelo »vedno zelenega, poljubno zlatega« objavljanja. Prav tako spodbujamo založnike, naj ponudijo možnost zelene poti za objavlanje v skladu s kriteriji Načrta S.

(5) Strinjamo se, da je finančni bojkot »**hibridnega**« založništva potreben, da se zagotovi polni odprti dostop in ustavi kakršnokoli »dvojno plačevanje« naročnin in pristojbin za objavo za iste publikacije v hibridnem modelu. Razumemo, da je bilo hibridno založništvo mišljeno zgolj kot začasni model, ki naj bi pomagal založnikom preiti z naročniškega modela na odprti dostop in ki bi ga moralo znanstveno založništvo sčasoma opustiti. Skrbi nas, da bi finančni bojkot hibridnega

založništva raziskovalcem zopet resno omejil možnosti objavljanja. Spodbujamo RO in RF, naj založnike vključijo in podprejo pri prehodu na polni odprti dostop. Založnike prav tako pozivamo, naj opustijo hibridne modele in preidejo na polni odprti dostop.

(6) Opozarjamo na pomanjkanje jasnega sklicevanja na založniške modele **brez avtorskih pristojbin** za odprti dostop v Načrtu S. Večina modelov odprtega dostopa avtorjem ne zaračunava pristojbin, zato verjamemo, da so takšne poti ključne za zagotavljanje enakih možnosti za objavljanje v odprtem dostopu. To je zelo pomembno za raziskovalce z omejenim financiranjem ali brez njega ter pri omejenih možnostih za zeleno pot. Spodbujamo RO in RF, naj raziskovalce informirajo o vseh obstoječih možnostih objavljanja ter naj podprejo objavljanje v odprtem dostopu brez avtorskih pristojbin.

(7) Strinjamo se, da se v načrte za odprti dostop vključi **knjige**. Razumemo, da bo težje doseči objavo knjig v odprtem dostopu do 1. januarja 2020, vendar verjamemo, da bi cilji Načrta S morali veljati tako za revije kot za knjige. Opažamo pomanjkanje jasnega sklicevanja na doktorske disertacije in smo zaskrbljeni, da bi lahko pretirano strogi kriteriji za odprti dostop negativno vplivali na zagovore doktoratov. Spodbujamo RO in RF, naj se še posebej osredotočijo na knjige ter v Načrtu S zastavijo pravična in realistična merila za doktorske disertacije.

(8) Strinjamo se, da bo **politiko** odprtega dostopa potrebno uskladiti in spremljati, da se zagotovi učinkovita implementacija Načrta S s strani članov koalicije, prav tako pa v sodelovanju z nečlani koalicije. Strinjamo se tudi, da je nujno potrebno reformirati sistem raziskovalnega nagrajevanja, da se odpravi trenutna osredotočenost na bibliografske kazalnike v skladu s [Sanfranciško deklaracijo o presoji raziskovalnega dela \(DORA\)](#). Opozarjamo, da Načrt S ne bi smel resno ogroziti vpliva in kariernega napredovanja raziskovalcev, prav tako pa ne bi smel uvajati pretirano strogih ukrepov proti raziskovalcem v primeru neupoštevanja. Nadalje v Načrtu S opažamo pomanjkanje jasnega sklicevanja na usposabljanje raziskovalcev glede odprte znanosti. Spodbujamo RO in RF, naj uvedejo pravične in realistične ukrepe v primeru neupoštevanja, hkrati pa naj raziskovalce v polni meri usposobijo in podprejo v odprti znanosti, odprto znanost pa tudi vključijo v raziskovalne in kariernе evalvacije. Transparentne medobdobne in končne evalvacije bodo ključnega pomena za ocenjevanje uspeha Načrta S.

(9) Strinjamo se, bo potrebno vzpostaviti in podpreti **platforme** za objavljanje v odprtem dostopu, pri čemer bo potrebno definirati robustne kriterije za storitve teh platform. V Načrtu S opažamo pomanjkanje jasnega sklicevanja na odprto infrastrukturo za takšne platforme in odprti recenzijski postopek. Opažamo tudi pomanjkanje jasnega sklicevanja na inovativne in prebojne platforme v odnosu Načrta S do [Evropskega oblaka odprte znanosti \(EOSC\)](#). Spodbujamo RO in RF, naj podprejo odprte in inovativne platforme za odprti dostop, ki jih trenutno poganja odprtokodna programska oprema po odprtih standardih in ki vključujejo neko obliko odprtega recenzijskega postopka. Te platforme bi lahko integrirali v EOSC, da bi ustvarili evropsko vozlišče za odprti dostop.

(10) Nazadnje v Načrtu S opažamo pomanjkanje jasnega sklicevanja na **podatke in kodo**. Protokoli za upravljanje s podatki ter za dostop do podatkov in kode v ozadju publikacije so ključni za potrjevanje in reprodukcijo raziskovalnih rezultatov. Spodbujamo RO in RF, naj v Načrtu S podprejo upravljanje in odprto objavljanje raziskovalnih podatkov in kode v skladu z [načeli FAIR](#) ter naj zasnujejo enako ambiciozne načrte za prihodnje doseganje podatkov FAIR in odprtih virov.

Podpisali: Gareth O'Neill [Predsednik [Evropskega sveta doktorskih kandidatov in mladih raziskovalcev \(Eurodoc\)](#)], Matthew DiFranco [Predsednik [Združenja alumnov Marie Curie \(MCAA\)](#)] in Marcel Swart [Predsednik [Mlade akademije Evrope \(YAE\)](#)] 24. septembra 2018.

Kontakt: Gareth O'Neill | [@gtoneill](#) | +31651003175 | gareth.oneill@eurodoc.net

Prevod: Tea Romih, [Mlada akademija](#)

